

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

оркестру "Perpetuum Mobile". Павлій Г. *Духовний мезаурус музиканта. Монографія*. Львів, 2015. С. 266.

REFERENCES

1. Andreiko, O. (2013). *Vykonavska kultura skrypalia: teoriia i metodyka formuvannya* [Performing culture of a violinist: theory and methods of formation]. Lviv, 299 p. [in Ukrainian].

2. Andreiko, O. (2015). *Muzykant, pedahoh, novator* [Musician, teacher, innovator]. *Pavliy G. Spiritual thesaurus of a musician*. Lviv, pp.170–171. [in Ukrainian].

3. Zaderatskyi, V. (2015). *Odyn yz naybolee yarkykh druziei-sverstnykov moykh konservatorskykh let* [One of the brightest peer friends of my conservatory years]. *Pavliy G. Spiritual thesaurus of a musician*. Lviv, pp.262–263. [in Ukrainian].

4. Kadiivka [Kadiivka]. Available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Кадіївка> [in Ukrainian].

5. Kozarenko, O. (2015). *Zamist pisliamovy* [Instead of an afterword]. *Pavliy G. Spiritual thesaurus of a musician*. Lviv, pp.158–261. [in Ukrainian].

6. *Lvivska natsionalna muzychna akademiia imeni Mykoly Lysenka*. [Lviv National Music Academy named after Mykola Lysenko]. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/%Львівська_національна_музична_академія_імені_Миколи_Лисенка [in Ukrainian].

7. Ohar, I. (2015). *Nashe zaochne znaiomstvo* [Our correspondence acquaintance]. *Pavliy G. Spiritual thesaurus of a musician*. Lviv, pp.272–273. [in Ukrainian].

8. Stankovych, Ye. (2015). *Z profesiinym rivnem kamernoho orkestru "Perpetuum Mobile"* [With the professional level of the chamber orchestra "Perpetuum Mobile"]. *Pavliy G. Spiritual thesaurus of a musician*. Lviv, p. 266. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 16.01.2022

УДК 373.3-051:378]:001.89

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.252361>

Інна Радюк, доктор філософії спеціальності освітні педагогічні науки,
асистент кафедри теорії і методики початкової освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті обґрунтовано необхідність залучення майбутніх вчителів початкової школи до науково-дослідницької роботи у процесі професійної підготовки. Окреслено основні шляхи та етапи реалізації завдання: залучення студентів до гурткової роботи, вивчення навчальної дисципліни "Основи науково-педагогічних досліджень", виконання дослідницьких завдань у рамках роботи в проблемних групах. Відзначено, що система науково-дослідницької роботи студентів має здійснюватися у поєднанні двох напрямів: в освітньому та позааудиторно.

Ключові слова: науково-дослідна робота; дослідницька діяльність; майбутній вчитель; початкова школа; професійна підготовка.

Лит. 8.

Inna Radiuk, Doctor of Sciences (Philosophy), Subject Areas – Educational, Pedagogical Sciences,
Assistant of the Theory and Methods of the Primary Education Department,
Volyn Lesya Ukrainka National University

SCIENTIFIC RESEARCH WORK AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF THE FUTURE PRIMARY TEACHER

The article theoretically substantiates the need to involve future primary school teachers in research work in the process of professional training. The main scientific approaches to the researched subject are outlined and the urgency of development of practical and methodical providing of this process is argued. Research independent activity of students is defined as one of the main components of modern professional training. Emphasis is placed on the need to reformat the educational process in higher education institutions from traditional transfer and reproduction of knowledge to a process where the teacher organizes students to independently obtain the necessary information with its subsequent transformation into knowledge and practical skills. An analysis of the ways of systematic involvement of each student during all stages of his studies in research work in its various forms: individual and collective, classroom and extracurricular. The main ways and stages for the implementation of the tasks are outlined: involvement of first-year students in group work, mastering theoretical knowledge while studying the discipline "Fundamentals of scientific and pedagogical research", participation in scientific competitions, Olympiads, speeches at national and international conferences, performance of research tasks. One of the possibilities of applying theoretical knowledge in practice is the modeling or reproduction of conditions and situations of

professional activity in the educational environment. The author of the article describes the practice of involving students who have strong abilities in creative and scientific activities to perform research tasks in the framework of work in problem groups and during pedagogical practice. It is concluded that the system of research work of students at the university should be carried out organically, combining two areas: research work of students in the educational process and research work of students in their free time.

Keywords: *research work; research activity; future teacher; primary school; professional training.*

Постановка проблеми. Пріоритетним напрямом розвитку вищої освіти є формування творчої особистості, здатної до саморозвитку та самовдосконалення як під час навчання у закладі вищої освіти, так і в майбутній професійній діяльності. Відтак, важливу роль у формуванні в майбутніх вчителів початкової школи творчого потенціалу відіграє їхня участь у систематичній і організованій науково-дослідницькій роботі. Дослідницька діяльність студентів набуває все більшого значення і стає одним із головних компонентів професійної підготовки майбутнього фахівця. Така діяльність передбачає не лише опанування студентами теорією та методикою дослідження, а також їхню систематичну участь у дослідницькій діяльності, застосування творчого підходу до виконання щоденних навчальних завдань.

Зі свого боку, залучення студентської молоді до здійснення науково-дослідницької роботи вимагає переформатування освітнього процесу у закладах вищої освіти від традиційної передачі й репродукції знань у процес, де викладач організовує студентів для самостійного здобуття потрібної інформації з подальшою її трансформацією у знання та практичні навички. Причому саме науково-дослідницька робота у закладі вищої освіти має бути тим важливим фактором, який спонукає студентів до пошуку нового, його пізнання, осмислення, сприйняття, усвідомлення і на цій основі вироблення умінь та навичок практичного застосування. Це, передовсім, обумовлено тим, що ефективність останньої значною мірою визначається рівнем сформованості дослідницьких знань, умінь, розвитком особистісних якостей, накопиченням досвіду творчої дослідницької діяльності.

Проте, як зазначають викладачі-практики, однією з причин слабого розвитку науково-дослідницької діяльності студентів є те, що така робота в закладах вищої освіти продовжує залишатися своєрідним додатком до основної навчальної діяльності. Також не завжди належним чином стимулюють і мотивують науково-педагогічних працівників, які активно займаються зі студентами науковою роботою. Моніторинг навчальних планів спеціальності “Початкова освіта” у вітчизняних університетах свідчить, що на науково-дослідницьку роботу майбутніх

вчителів початкової школи відводиться мінімальна кількість годин, що не дозволяє активно розвивати наукові здібності студентів, починаючи з перших курсів.

Отже, означена проблема потребує більш детального дослідження щодо теоретичних засад впровадження НДР як складової професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи в освітній процес педагогічних ЗВО та вдосконалення методичного забезпечення такого процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури з обраної нами проблематики свідчить, що більшість учених хоч і наводять спільні характеристики науково-дослідницької та навчально-дослідницької діяльності, проте в освітньому процесі ці види робіт мають відмінності щодо технології виконання. Так, під науково-дослідницькою роботою розуміють таку роботу студента, яка виявляє самостійне творче студіювання теми, яке має містити певну, хоч і невелику новизну, адже дослідницька діяльність – справа творча і тому має розглядатися як інноваційна, та орієнтована на пошук невідомого (Р. Вернидуб, Д. Цхакая) [2, 60; 8]. Зі свого боку, під навчально-дослідницькою роботою вчені розуміють поглиблення й творче освоєння навчального матеріалу, набуття студентами навичок самостійної теоретичної та експериментальної роботи, ознайомлення з сучасними методами наукових досліджень, технікою експерименту, а участь у навчально-дослідницькій діяльності, що включена до навчального процесу, є обов’язковою для кожного студента (О. Макогон) [5].

Доречною є думка про те, що навчально-дослідницька і науково-дослідницька робота студентів – два основні напрями одного поняття. Зокрема, “науково-дослідницька діяльність студентів ЗВО здійснюється за наступними напрямами: 1) навчально-дослідницька, що є невід’ємним елементом навчального процесу та входить до календарно-тематичних і навчальних програм як обов’язкова для всіх студентів; 2) науково-дослідницька робота, що здійснюється поза навчальним процесом у межах студентського науково-творчого товариства” (Г. Кловак) [4, 38].

На думку, вчених у сфері науки процеси оновлення відбуваються з особливою інтенсивністю.

Вони охоплюють когнітивну, методологічну, світоглядну, інституційну сфери науки. Наукова робота належить до вищого рівня мисленнєвої людської діяльності. До неї потрібно послідовно готувати студентів упродовж всіх років навчання, тому науково-дослідницька робота студентів-майбутніх учителів початкової школи є поетапною (І. Каташинська) [3].

Такий широкий спектр досліджень та підходів щодо сутності та ролі науково-дослідницької роботи студентів зумовлює потребу у конкретизації шляхів мотивації та залучення майбутніх вчителів початкової школи до здійснення наукових досліджень та виконання дослідницьких, творчих завдань під час навчального процесу.

Мета дослідження: обґрунтувати доцільність залучення майбутніх вчителів початкових класів до дослідницької діяльності під час навчального процесу та окреслити методичні шляхи впровадження науково-дослідницької роботи студентів як складової їх професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для сучасного педагога актуальними є такі якості, як креативність, здатність здійснювати пошукову діяльність, отримувати нові знання, бачити перспективи власної професійної траєкторії. На думку Ю. Безрученкова, творча особистість затребувана соціумом абсолютно на всіх етапах її розвитку. Майбутній професіонал повинен завчасно оволодіти навичками розв'язання складних, нестандартних завдань без чіткої постановки, для яких немає шаблонних методик рішення, а результат в кожному окремому випадку може бути непередбачуваним або мати кілька варіантів [1, 95]. Творчий підхід до розв'язання нестандартних педагогічних завдань можливий лише за умови свідомого оволодіння методами наукового пізнання, ознайомлення з методологією і логікою наукового дослідження. Тому одним із важливих завдань підготовки педагогічних кадрів є виховання творчих педагогів, здатних до науково-дослідницької роботи.

Сьогодні університети значну увагу приділяють створенню наукового середовища, яке мотивувало б студентів до активної самостійної наукової діяльності. Розв'язання цієї проблеми вимагає системного та послідовного підходу, тобто залучення студентів до науково-дослідницької роботи упродовж усіх років навчання в університеті. А відтак, важливим є органічний взаємозв'язок між викладачем та студентом, створення інтегрованої системи "викладач – студент – навчальне середовище". Таке середовище, що об'єднує інтелектуальне,

психологічне, науково-методичне, соціальне, культурно-естетичне, фізичне, електронне середовища й визначає його сприятливість [6]. Нами ж цей перелік доповнений науково-дослідницьким середовищем, оскільки науково-дослідницька робота в закладі вищої освіти є одним із провідних чинників формування особистості майбутнього фахівця, важливою складовою професійної підготовки [7].

Уміння і навички дослідницької діяльності – вкрай важливі для майбутньої педагогічної діяльності, яка за своєю сутністю є творчою і такою що вимагає від учителя постійного пошуку нестандартних рішень. Саме тому науково-дослідницька робота студентів у педагогічному ЗВО є предметом уваги викладацького колективу. Особливе значення надається питанням її організації, залучення кожного здобувача до дослідницької роботи на всіх етапах його навчання, індивідуального вибору різних форм такої роботи. Також особлива робота проводиться зі студентами з метою пошуку та визначення напрямку досліджень, підбору цікавих, актуальних тем.

Така діяльність відбувається у рамках роботи різних дослідницьких гуртків чи проблемних груп. Залучення та мотивація студентів до гурткової роботи, зазвичай, відбувається на першому курсі. При цьому враховується їхній теоретичний рівень підготовки, досвід, набутий в шкільні часи, коло інтересів та плани на майбутнє. На наступному курсі гурткова робота узгоджується із засвоєнням навчальної дисципліни "Основи науково-педагогічних досліджень". Звичайно, що в межах однієї дисципліни, яка за змістом і часом регламентована навчальним планом, неможливо сформувати дослідницькі якості. Однак ця дисципліна, забезпечує студентів знаннями теоретичних основ та вміннями провадити науково-дослідницьку роботу, правильно оформляти результати досліджень.

Однією з можливостей застосування теоретичних знань у практичній діяльності є моделювання або відтворення умов і ситуацій професійної діяльності в освітньому середовищі; створення таких умов діяльності, які б активізували застосування наявних знань. Найбільш поширеними є методи й форми організації науково-дослідницької діяльності, що мають індивідуальний характер, а саме: підготовка ІНДЗ, написання рефератів, магістерських та курсових робіт, доповідей на конференціях тощо. З огляду на це нами акцентовано увагу на організації самоосвітньої роботи, яка б передбачала колективну взаємодію

та практичне спрямування задля більш адекватної самооцінки майбутніми вчителями початкової школи результатів своєї самоосвітньої діяльності в процесі виконання науково-дослідних завдань. Тому логічним буде залучення студентів, що мають виражені здібності до творчої й наукової діяльності, до виконання пошуково-дослідницьких завдань у рамках роботи в *проблемних групах та під час проходження педагогічної практики*.

Робота у проблемній групі дала широкі можливості для розвитку самоосвітніх вмінь, оскільки зорієнтована на: поглиблене вивчення досягнень сучасної науки у педагогічній галузі; розвиток навичок самостійної пошукової роботи, набуття досвіду проведення досліджень; виховання творчого ставлення до наукового пошуку, розвиток наукової активності; формування потреби в самоосвіті, сприяння самовираженню студентів; впровадження результатів наукових досліджень у практику та розробку рекомендацій щодо їх реалізації.

На нашу думку, організація роботи проблемних груп є одним із ключових елементів створення науково-дослідницького середовища. Акцентуємо увагу на ролі наукового керівника, що полягає у формуванні творчої атмосфери, спонуканні студентів до дискусійних виступів, активного обговорення результатів тощо. Структуру заняття проблемної групи ми визначали згідно з вимогами до організації проблемного навчання, відтак, було виділено такі етапи заняття:

1) вступ, на якому керівник проблемної групи має оволодіти увагою студентів і викликати в них інтерес до заняття; з цією метою варто розпочати заняття з певної репліки, цікавого факту, жарту тощо;

2) постановка проблеми, – керівник доводить актуальність проблеми, визначає наявні суперечності й аналізує їх, визначає часткові проблеми, узагальнює їх і в такий спосіб формулюється загальна конкретна проблема; важливо зорієнтувати студентів на її розв'язання, звернувшись до їх інтересів і потреб, використавши цікаві факти, висловлювання, різні думки та погляди, в тому числі й суперечливі;

3) виділення часткових завдань і запитань – необхідно конкретно й чітко окреслити досліджувані завдання, їх зміст; з цією метою керівник пропонує алгоритм розв'язання завдань, доводить його логіку, пропонує певні гіпотези дослідження, його засоби й можливі результати та наслідки розв'язання того чи того завдання;

4) аргументація конкретної позиції, підходу, засобів розв'язання проблеми – необхідно

показати в порівнянні власні підходи з позицією інших осіб; задля цього необхідний є доказовість суджень, аргументів, використання критичного аналізу й порівняння;

5) узагальнення та висновки – зосередити увагу членів проблемної групи на головній думці, сформулювати резюме досліджуваного; з цією метою необхідним є пошук твердження, що визначає головну думку й ідею проблеми, виявлення найдієвішого аргументу; бачення перспективи дослідження проблеми, її практичного значення.

Отже, студенти під час заняття проблемної групи вчилися: чітко й конкретно формулювати проблему, усвідомлювали її сутність; робити припущення й гіпотези щодо її розв'язання з “прокручуванням” різних варіантів розв'язання; аналізувати розв'язок, його доцільність, перспективність, практичність тощо. Нами акцентувалась увага на тому, що студенти під час заняття проблемної групи не лише активізують внутрішній дослідницький потенціал, але й розвивають увагу, інтуїцію, увагу, критичне мислення, креативність, що й є необхідним у самоосвітній діяльності.

Варто зазначити, що попри активну участь студентства у Всеукраїнських наукових конкурсах, олімпіадах, всеукраїнських та міжнародних конференціях, частка наукових здобутків студентства у науковому доробку університету залишається недостатньою. Однією з причин цього є те, що наукова робота в університеті продовжує залишатися своєрідним додатком до основної викладацької роботи. Відтак, розробляючи комплекс заходів, що складає зміст підготовки до творчої педагогічної діяльності, ми керувалися передовсім практичною значущістю набутих студентами знань та вмінь. Адже саме успішний досвід виконання науково-дослідницьких завдань, участь у роботі проблемних груп, презентація результатів на наукових заходах освітнього закладу спонукають до розвитку мотиваційної складової, сприяючи росту престижу науково-дослідницької роботи у педагогічній сфері.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, якісна професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів визначається потребою суспільства у формуванні педагога, здатного до самостійної інформаційно-пошукової роботи, педагогічної гнучкості, інноваційної діяльності. Це вимагає від випускників педагогічних ЗВО опанування дослідницьких знань й умінь, оволодіння методологією і методикою наукового пошуку. Узагальнення наукової думки свідчить, що

науково-дослідницька робота студентів – це керована викладачем самостійна діяльність, що спрямована на розвиток творчого потенціалу майбутнього педагога, оволодіння первинним досвідом наукового дослідження, формування готовності до дослідницької педагогічної діяльності. Система науково-дослідницької роботи студентів в університеті повинна здійснюватися органічно, поєднуючи два напрями: науково-дослідницьку роботу студентів під час навчального процесу та позааудиторну.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів визначеної проблеми. Подальшого вивчення потребує структура готовності студентів до науково-дослідницької роботи, а також більш детальна розробка нових форм, методів і засобів її формування у процесі фахової підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безрученков Ю. Творчий потенціал як елемент конкурентоспроможності майбутнього фахівця. *Молодь і ринок*. Щомісячний науково-педагогічний журнал. Дрогобич, 2019. № 9 (176). С. 91–95.
2. Вернидуб Р. Формування дослідницької компетентності студентів-бакалаврів педагогічних університетів. *Рідна школа*. 2012. №6. С. 58–62.
3. Каташинська І. Формування готовності вчителя до дослідницької педагогічної діяльності в умовах поетапної підготовки студентів педагогічного вузу : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 1996. 202 с.
4. Кловак Г.Т. Основи педагогічних досліджень: навч. пос. Чернігів, Чернігівський державний центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. 260 с.
5. Конверський А. Є. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів. Київ, Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
6. Макагон О. Е. Середовище як об'єкт науково-педагогічного дослідження. Професійна підготовка та інноваційні процеси у навчально-виховних закладах : зб. наук. пр. Харків : Стиль-издат, 2004. С. 74–79.
7. Радюк І. В. Створення науково-дослідницького середовища як провідна педагогічна умова формування готовності майбутніх учителів початкової школи до самоосвіти. *Наукові записки*. Національний пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. Серія педагогічні науки. Київ, 2020. №147. С. 140–147.
8. Цхакая Д.Г. Формы и методы научной работы студентов и проблемы рационального управления в высшей школе: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Тбилиси, 1989. 23 с.

REFERENCES

1. Bezruchenkov, Yu. (2019). Tvorchyi potensial yak element konkurentospromozhnosti maibutnoho fakhivtsia [Creative potential as an element of competitiveness of the future specialist] “*Youth and market*”. Monthly scientific-pedagogical journal. Drogobych, Vol.9 (176), pp. 91–95. [in Ukrainian].
2. Vernydub, R. (2012). Formuvannia doslidnytskoi kompetentnosti studentiv-bakalavriv pedahohichnykh universytetiv [Formation of research competence of bachelor students of pedagogical universities]. “*Native school*”. Vol.6. pp. 58–62. [in Ukrainian].
3. Katashynska, I. (1996). Formuvannia hotovnosti vchytelia do doslidnytskoi pedahohichnoi diialnosti v umovakh poetapnoi pidhotovky studentiv pedahohichnoho vuzu [Formation of readiness of the teacher for research pedagogical activity in the conditions of step-by-step preparation of students of pedagogical university]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 202 p. [in Ukrainian].
4. Klovak, H.T. (2003). Osnovy pedahohichnykh doslidzhen [Fundamentals of pedagogical research]. Chernihiv State Center for Scientific, Technical and Economic Information. Chernihiv, 260 p. [in Ukrainian].
5. Konverskyi, A. Ye. (2010). Osnovy metodolohii ta orhanizatsii naukovykh doslidzhen [Fundamentals of methodology and organization of scientific research]. Center for Educational Literature. Kyiv, 352 p. [in Ukrainian].
6. Makahon, O. E. (2004). Seredovyshche yak obiekt naukovykh pedahohichnoho doslidzhenia [Environment as an object of scientific and pedagogical research]. Vocational training and innovation processes in educational institutions. Kharkiv, pp. 74–79. [in Ukrainian].
7. Radiuk, I. V. (2020). Stvorennia naukovykh doslidnytskoho seredovyscha yak providna pedahohichna umova formuvannia hotovnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly do samoosvity [Creating a research environment as a leading pedagogical condition for the formation of readiness of future primary school teachers for self-education]. *Proceedings*. National Drahomanov University of Pedagogical University. Pedagogical sciences series. Kyiv, No.147. pp. 140–147. [in Ukrainian].
8. Tskhakaia, D. H. (1989). Formy i metody nauchnoi raboty studentov i problemu ratsyonalnoho upravleniia v vusshei shkole [Forms and methods of scientific work of students and problems of rational management in higher education]. *Candidate's thesis*. Tbylysy, 23 p. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 20.01.2022